

La nacionalitat andorrana vista a distància

Francesc FUGUET i MOLNÉ

Nacionalitat andorrana, nacionalitat sociològica?

“Hem de valorar, doncs, la passa curta del camí llarg (la història) que ens fa més forts, i Andorra ha caminat molt de pressa.”

El tema de la nacionalitat andorrana està molt obert. En el següent assaig m’he limitat a estudiar meres observacions des del punt de vista del resident de poca durada interessat i incuriosit pel país que l’acull (moltes contrastades amb altres persones amb una posició similar a la meua per mostrar una mostra més àmplia i justa), sense aproximar-me a cap veritat ni sentència (no ho voldria pas), sinó per arribar a senzilles percepcions, qüestions debatibles o qüestions prou vàlides per emprendre futurs treballs d’investigació.

El títol i el seu objectiu

És difícil, poc justa i plena de riscos l’anàlisi subjectiva d’una nacionalitat basada en el grau d’incidència i la participació, des de fora del mateix Estat que la sustenta. S’hauria de matisar molt bé i tenir en compte tot un ventall de perills. Entre els quals, tenir clar des d’on s’anализa, des de quin país o territori s’intenta indagar amb els estira-i-arroña que això pot suposar, perjudicis i conclusions previsibles depenent de la perspectiva i del lloc des d’on es miri, per caure, moltes vegades, en un fatal etnocentrisme. Més encara si aquesta observació es realitza des de Catalunya, amb tot un seguit de lligams i una estreta relació identitària i cultural amb Andorra. Per tant, crec que l’anàlisi/observació ha de ser des de dins, com un *observador participant*,¹ amb una aproximació més directa a la realitat social.

Quan parlem de la *Nacionalitat andorrana vista a distància*, vull entendre que pot ser vista de més a prop o de més lluny, de dalt o de baix, però sempre, com he dit anteriorment, des de dins del mateix Estat andorrà. Però amb distància, i crec que és important matisar-ho, sense ser partícip de la nacionalitat andorrana ni amb intenció de participar-hi.

Amb mirada de sociòleg i ulls de curios, he intentat observar la societat andorrana alçat des d'una escala, observant amb prudència des de la distància que m'ocupa però amb lupa d'alta definició els moviments de la població, el grau d'afectació de la nacionalitat andorrana en la societat, insistint des del punt de vista sociològic, en el sentit subjectiu de voluntat de pertànyer al mateix o al comú que posseïx qualsevol nacionalitat.

El concepte

Ràpidament, podem entendre el terme *nacionalitat* com la condició o l'estatus de pertinença o d'identitat legal a una nació o Estat i el conjunt de deures i drets que això comporta. Crec, però, que és necessari i lògic dividir el terme *nacionalitat* en dos: la nacionalitat jurídica o administrativa (de pertinença a un ordenament jurídic concret com a vincle d'un individu a un Estat amb drets i deures, que recauen, i en el cas d'Andorra, a les normes constitucionals), i la nacionalitat social, identitària o de sentiment. M'he dedicat a la segona (amb més matisos i tonalitats) i a esbrinar sobre la motivació que tenen, en general, els andorrans de pertànyer a un grup social amb més o menys personalitat identitària que s'identifica amb la nació andorrana. He insistit en l'àmbit dels sentiments, com a vincle cultural entre un ampli grup de persones que comparteixen una identitat en comú. Buscant la resposta al crit de *som i serem* com a sentiment de pertinença a una mateixa comunitat i voluntat de ser. Identificant el grau de fortalesa i unió, grau d'expansió i propagació, com també orgull i manifestació de la nacionalitat identitària andorrana. Arribant a matisos, aproximacions, visions i a possibles respostes a les preguntes: la nacionalitat andorrana és activa o passiva? Podem parlar de nacionalitat sociològica? I la nació, hi és?

L'anàlisi/observació d'una microsocietat

Un exemple crec que prou identificatiu en el qual he basat algunes de les meves observacions per obtenir una visió global de l'estat o afectació de la nacionalitat andorrana ha estat a les aules d'un centre escolar, lloc de relació i intercanvi. Concretament, aules pertanyents al sistema educatiu andorrà (creat en la defensa de la identitat, les institucions, els costums i la llengua d'Andorra, i actualment el sistema educatiu que rep més població amb nacionalitat andorrana).² Una aula analitzada i observada com una microsocietat on trobem les formes bàsiques de convivència, participació i respecte. Un tros de la nostra societat, on els processos que es donen a l'aula responen a les necessitats també d'una societat.

Si observem una o diverses aules (una mitjana de 20 alumnes), amb alumnes amb edats compreses entre 16, 17 i 18 anys (edat important i prou transcendental en la tria de les opcions de futur i en el desvetllament, si no s'ha consolidat ja, de la curiositat identitària o de pertinença, buscant unes pròpies arrels o orígens i una certa identificació dins d'un grup, aquest també nacional), la identificació nacional és pobre. Amb un 80-90% d'alumnes de nacionalitat (jurídica) andorrana, un tant per cent molt baix sent com a pròpia la nacionalitat (sentimental) andorrana. Els pols s'oposen i la identificació real amb la nacionalitat andorrana és molt pobre, llunyana. Els alumnes tenen majoritàriament la següent resposta a les següents preguntes: "Ets andorrà?" Resposta majoritàriament afirmativa. "Et sents andorrà?" Resposta més igualada, però majoritàriament negativa. "T'identifiques plenament amb la nació andorrana?" Resposta majoritàriament negativa.

Tot i que majoritàriament són alumnes de dret, llei i passaport andorrà, se senten sentimentalment poc identificats amb la nacionalitat andorrana. Entre d'altres, la principal causa és que la gran majoria d'alumnes són fills de pares que no han nascut a Andorra. Tenen més predilecció per la nacionalitat dels pares, sigui la catalana, espanyola, portuguesa o francesa abans que l'andorrana. Tenen presents amb molta més força aquests orígens diversos, amb els seus símbols i senyals d'identitat, i els practiquen (nostàlgia nacional de l'immigrant). Per a ells, i parlant sempre amb dades relatives, és més important, atractiva i forta la nacionalitat d'origen del pare o mare que no pas la seva andorrana, més feble i en constant construcció o desubicació.

Un altre argument relacionat que sorprèn, vàlid per debatre i crec que fins i tot motiu de certa preocupació, copsat en les diferents interlocucions o debats realitzats a les aules, és l'alt percentatge d'alumnes crítics amb el Principat d'Andorra i la consideració (moltes vegades sense criteris ni sense fonaments objectius) que els altres països tenen una visió bastant negativa d'Andorra. Vista l'experiència, és un tòpic/opinió exterior molt poc fonamentat i apartat de la realitat que durant anys s'ha explotat i s'ha importat i es continua important, que sorprenentment arriba i pren en un sector ampli de la joventut.

Recerca de cohesionadors nacionals

El debat acadèmic sobre l'origen de les nacions s'ha centrat tradicionalment en les tesis primordialistes (la nació com una realitat immemorial que ha existit des de sempre) i en les tesis modernistes (nació com a fenomen recent, que sorgeix en l'època moderna). No obstant això, els últims anys s'ha popularitzat un tercer corrent teòric: l'etnosimbolisme (posició intermèdia entre el modernisme i els corrents moderats del primordialisme). Segons els teòrics etnosimbòlics, es creu que les nacions es construeixen sobre la base d'una realitat prèvia a l'època moderna. Els mites, la història, els símbols i les tradicions d'una comunitat són elements imprescindibles a l'hora de definir la nació (s'hauria de veure i mesurar amb deteniment i consciència la participació i l'afectació d'aquests elements en la població andorrana). Sense tenir en compte el passat ètnic de les comunitats, no és possible entendre l'existència i la importància de les nacions actuals i la seva repercussió o exercici de la població. Si ens fem nostres les tesis etnosimbolistes, podem considerar que les nacions modernes es construeixen sobre alguns elements ètnics, com ara: el mite d'una ascendència compartida, unes tradicions i una història comunes, alguns elements culturals, un vincle històric amb un territori específic, vincles de solidaritat entre els seus membres, etc. Com podem observar, doncs, història, tradició i cultura. Per tant, el passat no és irrellevant, ja que són precisament els lligams, els sentiments i les tradicions ètniques preexistents les que constitueixen la matèria primera a l'hora de definir les nacions tal com les podem veure avui en dia i la nacionalitat com a vincle d'identificació amb aquestes.³ Hem de valorar, doncs, la passa curta del camí llarg (la història) que ens fa més forts, i Andorra ha caminat molt de pressa.

Una història de grans canvis que ha anat molt de pressa (tot i que s'ha de tenir en compte tot: el context social, econòmic polític i, fins i tot, geogràfic del Principat), sense deixar ferida en el record comú. Amb pocs referents identitaris, personatges i mites, records compartits, lluites i defenses, com també pocs teòrics del *corpus doctrinal andorrà* que hagin exaltat el fet andorrà i les seves peculiaritats, exceptuant-ne la *bíblia andorrana*, el *Manual digest* realitzat per Antoni Fiter i Rossell l'any 1748 (una empena de sobirania popular que arribà poc abans dels

corrents romàntics europeus d'exaltació i mite nacional, potser sense poder-se arrossegar per aquestes).

A primer cop d'ull, manquen senyals clars d'identitat. No trobem símbols visibles compartits pels habitants d'Andorra (a part de la bandera) i, menys, acceptats com a propis. La llengua és un element clau i important, i ha de cuidar-se i potenciar-se com a base de la identitat nacional andorrana. El català, però, no és propi ni únic de l'àmbit geogràfic d'Andorra, sinó que també és l'idioma oficial i un dels pilars de reivindicació d'un complex entramat nacional dels veïns del sud, cosa que suposant un perill d'absorció i pèrdua d'identitat pròpia i una pèrdua de reconeixement per a d'altres nacionalitats (possible gradual castellanització de la societat). Un altre tema que cal tenir en compte seria el teixit d'entitats culturals del país, molt importants en la identificació de nació, cultura, costums, col·lectiu, activitat, integració, relació veïnal, etc. Desconec totalment el grau d'afectació, participació de la població i d'agrupament d'aquestes entitats segons l'activitat i el context. Seria una bona i important recerca, que també ens seria indicador de la salut nacional andorrana i de molts altres aspectes dins d'aquest àmbit.

Conclusió

Amb un senzill i ràpid cop d'ull, podem veure que la societat andorrana està dividida nacionalment en tres grups: els andorrans de soca-rel, plenament identificats amb la nacionalitat andorrana més com a condició de ser que de sentir; nous andorrans que han adquirit la nacionalitat, convençuts del fet andorrà però amb el desgast de l'espera i el sentiment de sentir-se poc participants; i els estrangers residents al país, practicants de la seva nacionalitat d'origen i molt poc identificats amb la nacionalitat andorrana i el seu exercici.

A les diferències de classe, presents en moltes societats, s'hi afegeixen, doncs, les de caràcter nacional, relacionades amb l'origen, amb factors lingüísticoculturals i amb la divisió que representa pel que fa a drets polítics i socials tenir o no la nacionalitat andorrana.⁴

Des del punt de vista social, identitari o sentimental, podem dir que la nacionalitat andorrana majoritàriament és passiva, o potser més correcte seria dir poc participativa o poc valorada. La majoria de la població se sent poc identificada amb la nacionalitat andorrana, amb poca autoestima nacional col·lectiva, record, promoció i propagació. En moltes ocasions l'expressió sembla que es pronuncia més des de la reivindicació d'un privilegi que no pas des de l'afirmació orgullosa d'una identitat centenària. L'afirmació mostra la clara consciència que ser ciutadà andorrà és una cosa ben particular.⁵

Andorra és dels pocs països on la població estrangera resident és superior a la població amb nacionalitat pròpia andorrana (dades del departament d'Estadística del Govern d'Andorra de l'any 2012: 34.417 andorrans; 41.829 residents estrangers).⁶ Aquest fet particular podem dir que és el que crearia la nacionalitat sociològica o identificació social amb altres nacionalitats. La població estrangera resident majoritària al país, en molt casos residents de llarga durada, expressa uns vincles forts amb la seva nacionalitat d'origen que arriben a diferents sectors de la població (sobretot familiars i amics), que tot i tenir la nacionalitat andorrana de ple dret no la sentiran socialment com a pròpia en detriment d'altres. Gran part d'aquests residents d'origen estranger de llarga durada no podran gaudir dels drets i beneficis de la nacionalitat i, més important, no se sentiran participants del país, cosa que provoca el que podríem anomenar *cansament al procés* i poca vinculació emocional.

La societat andorrana es mostra segmentada i la nacionalitat andorrana es troba en construcció, fet que provoca que un gros notable de la població s'identifiqui sociològicament amb altres nacionalitats, tot i ser llunyanes, més properes i fortes (probablement la d'origen dels pares o familiars pròxims amb concepcions culturals i tradicionals diferents).

La meua aportació al tema és ràpida i senzilla i amb molt camp per recórrer (espero ampliar-la al llarg dels anys). Per finalitzar, però, pujo un esglaó, potser un replà central, i permeteu-me una pregunta: després d'aquestes percepcions, línies plenes d'aproximacions i opinions, recerca de referents i cohesionadors nacionals, identificacions i respostes que comprometen la població, després d'haver abordat la nacionalitat social com a passiva i sociològica, confusa, poc identitària, poc exercida i poc valorada, creieu que podem parlar de nació?

Francesc Fuguet i Molné,

llicenciat en Història i professor de l'Escola Andorrana

Agraïments

Al company Alan Ward, per la possibilitat d'assistir i participar en la jornada andorrana de la 26a Diada Andorrana a la XLV UCE.

Bibliografia i notes

- 1- Tècnica d'obtenció i anàlisi de dades en què l'investigador s'integra en l'espai de la comunitat observada, participant en més o menys grau en activitats de la situació social estudiada i observant a fons aquesta situació. CRES. Tècniques qualitatives d'investigació social. <http://www.iea.ad/>
- 2- Curs 2008-2009, nombre d'alumnes segons nacionalitat: andorrans, 3.127; espanyols, 361; francesos, 5; portuguesos, 400. Font: Recull d'estadístiques de població. Departament d'Estadística d'Andorra. <http://www.observatorisocial.ad>
- 3- BOSCH, A.; ORRIOLS, LL. (2011) *Ciència política per a principiants*. Barcelona: UOC. Pàg. 151-153.
- 4- COMAS, D. (2008) "La identitat andorrana avui" (Annex, aportacions complementàries). *21a Diada andorrana de l'UCE 'L'Andorranitat'*. Societat Andorrana de Ciències. Pàg 171.
- 5- MATEU, V. (2008) "Apunts sobre andorranitat". *21a Diada andorrana de l'UCE 'L'Andorranitat'*. Societat Andorrana de Ciències Pàg. 155.
- 6- Població per parròquia i nacionalitat, 2012. Font: Departament d'Estadística del Govern d'Andorra / Censos parroquials.